

УДК 316.61:378.13(045)

Юлія Золотко, асистент кафедри англійської філології
Маріупольського державного університету

ПОНЯТТЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗМІСТІ СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ

У статті висвітлено етимологію та досліджено генезу поняття “соціокультурна компетентність” у змісті сучасної професійної підготовки вчителя іноземної мови у ВНЗ, схарактеризовано її найважливіші компоненти. Соціокультурна компетентність передбачає знаходження відповідної моделі поведінки у полікультурному світі, продуктивну взаємодію з представниками інших мов та культур, а також сприяє розвитку атмосфери довіри.

Ключові слова: соціокультурна компетентність, професійна підготовка, вчитель іноземної мови.

Літ. 18.

Юлия Золотко, ассистент кафедры англійської філології
Маріупольського державного університету

ПОНЯТИЕ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В КОНТЕКСТЕ СОВРЕМЕННОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ВУЗЕ

В статье проанализирована этимология и генезис понятия “социокультурная компетентность” в контексте современной профессиональной подготовки учителя иностранного языка в ВУЗе, охарактеризованы ее основные компоненты. Социокультурная компетентность предполагает нахождение соответствующей модели поведения в поликультурном мире, продуктивное взаимодействие с представителями других языков и культур, а также способствует развитию атмосферы доверия.

Ключевые слова: социокультурная компетентность, профессиональная подготовка, учитель иностранного языка.

Yuliya Zolotko, Assistant of the English Philology Department Mariupol State University

THE NOTION OF SOCIO-CULTURAL COMPETENCE IN THE CONTENT OF MODERN PROFESSIONAL TRAINING OF TEACHER OF FOREIGN LANGUAGE AT HIGHER EDUCATION INSTITUTION

The article deals with the etymology and genesis of the notion “socio-cultural competence” in the content of modern professional training of teacher of foreign language at institution of higher education; characterises its essential constituents. The author identifies that the socio-cultural competence involves the finding of the corresponding model of behaviour in the multicultural world, an effective interaction with the representatives of other languages and cultures, and stimulates the development of trusting atmosphere.

Keywords: the socio-cultural competence, the professional training, a teacher of foreign language.

Постановка проблеми. Інформаційне суспільство породжує кардинальні зміни в системі освіти, яка ставить перед собою завдання підготовки високоосвіченої та культурної особистості. Оновлення освітніх систем, адекватне змінам, передбачає збагачення існуючого змісту навчання й виховання, пошуку шляхів підвищення якості навчального процесу за перспективи зростання частки інтелектуального компоненту в освітньому полікультурному середовищі. Пропагуються ідеї демократизації, європейського співтовариства, ціложиттєвого навчання, мобільності студентів і викладачів, компетентнісного підходу. Тому **метою** нашого дослідження є теоретичне обґрунтування сутності соціокультурної

компетентності у змісті сучасної професійної підготовки вчителя іноземних мов у вищому навчальному закладі.

Виклад основного матеріалу. Інтенсивний розвиток міжнародного співробітництва України в економічній, освітній та культурній сферах на початку XXI століття, приєднання до Болонської конвенції в процесі загальноєвропейської інтеграції зумовлює становлення якісно нової парадигми освіти.

Сучасна соціокультурна ситуація у світі знайшла відгук в українському суспільстві: з’явилися нові можливості та перспективи співпраці із зарубіжними країнами, що сприяє розвитку діалогу культур, взаємодії та розумінню інших культурних цінностей. Саме тому

соціокультурний аспект стає визначальним при підготовці майбутніх викладачів іноземної мови. У сучасних умовах неможливо уявити собі фахівця з іноземної мови, не враховуючи його соціокультурну компетентність [14].

Підґрунтя формування соціокультурної компетентності досліджували П. Сулейманова [13], М. Байрам, Ж. Зарат [16], Ян ван Ек [18] та ін.

Питаннями теорії міжкультурної комунікації, діалогу культур займалися Н. Алмазова [1], О. Садохін [10] та ін. Вивчення мов у зв'язку з вивченням культур розглядали В. Сафонова [12], Р. Мільруд [7], С. Савіньон [17] тощо.

Умови формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців розглядаються в роботах таких вчених як С. Шехавцова [15], О. Жежера [3] та ін., проте проблема формування соціокультурної компетентності у змісті сучасної професійної підготовки вчителя іноземної мови у ВНЗ залишається актуальною й до сьогодні.

У контексті нашого дослідження розглянемо процес становлення терміну “соціокультурна компетентність” у педагогічній науці.

Уперше, як вважає І. Зимня, освіта, яка була зорієнтована на розвиток компетенцій, була сформована у 70-х роках в Америці в загальному контексті, поняття “компетенція” було застосовано до теорії мови, трансформаційної граматики Н. Хомського. Увагу було звернено на різницю між компетенцією та компетентністю, тобто різницю між знанням мови співрозмовника або слухача та реальним уживанням мови в різних конкретних ситуаціях [5, 34].

У сучасній науково-педагогічній літературі найбільш вживаними поняттями є “компетентність” і “компетенція”.

Вони походять від одного джерела: *competentia* (від лат.) – узгодженість, відповідність, а *comperio* – відповідати, бути годящим, здатним [2, 217]. Тому схожість поданих вище понять не є випадковістю, про що свідчить і тлумачний словник: компетенція – добра обізнаність у чомусь; коло повноважень певної організації, установи чи особи; загальна здатність, що базується на знаннях, досвіді, цінностях і здібностях, які набуті завдяки навчанню; компетентність – здатність успішно відповідати на індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені завдання [9, 449].

Дефініція “компетентність” викликає безліч наукових дискусій, оскільки вона сформувалась унаслідок компромісу багатьох наук.

У документах ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи наголошується на ключових компетентностях (*key competencies*), що дають можливість

особистості ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах, робити внесок у розвиток суспільства, професійно зростати. Серед ключових компетентностей значне місце посідає соціокультурна компетентність як складний інтегрований утвір у характеристиці особистості [6].

У публікаціях останніх десятиріч (Jan van Ek 1986, Jan van Ek and Trim 1990) соціокультурна компетентність є однією з шести складових комунікативної компетентності поряд з лінгвістичною, стратегічною, дискурсивною, соціокультурною та соціальною компетентностями.

Дослідник Ян ван Ек трактує соціокультурну компетентність як “здатність до адекватної взаємодії у ситуаціях повсякденного життя, підтримки соціальних контактів” [18, 95]. Інші дослідники, М. Байрам та Ж. Зарат [16], вважають, що соціокультурна компетентність включає здатність до взаємодії з іншими, пізнання їх способу життя. С. Савіньон [17, 9] та П. Сисоєв соціокультурну компетентність розглядають як рівень знань соціокультурного контексту використання іноземної мови; характеристику досвіду спілкування та використання мови в різноманітних соціокультурних ситуаціях [14].

Ми поділяємо думку С.О. Шехавцової, яка вважає, що соціокультурна компетентність майбутніх учителів іноземної мови – це інтегративна особистісна якість, яка ґрунтується на знаннях, уміннях та досвіді, що набуваються у вищому навчальному закладі, переважно у позанавчальній діяльності, і дозволяє продуктивно взаємодіяти з представниками інших мов та культур у соціокультурному просторі [14].

Реформування освіти України природно поширюється і на педагогічну освіту. Вводяться нові системи оцінювання навчальних досягнень учнів і студентів та система кредитів. Запроваджується ступенева підготовка спеціалістів, нова система кваліфікацій з метою наступного переходу до двоступеневої системи “бакалавр – магістр”. Пропагуються ідеї демократизації, європейського співтовариства, ціложиттєвого навчання, мобільності студентів і викладачів, компетентнісного підходу.

В останні десятиріччя перед вищою педагогічною школою України стоїть завдання переходу до формування професіоналів, які б могли у своїй майбутній професійній діяльності поєднувати глибокі фундаментальні теоретичні знання і практичну підготовку з постійно зростаючими вимогами інформаційного суспільства [8].

Проблематика педагогічної діяльності

ПОНЯТТЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗМІСТІ СУЧАСНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ

майбутніх учителів-словесників відбиває референційну парадигму взаємин, де педагог часто перебуває в стані методологічного пошуку, що охоплює широку міждисциплінарну інтеграцію професійного знання. Разом з тим, гармонійне поєднання процесу навчання іноземної мови й процесу вивчення мови у неоднорідному середовищі прямо залежить від здатності педагога мобілізувати здобуті знання і досвід у спонтанній чи запланованій ситуації, кваліфіковано й повноважно здійснювати професійну діяльність, зважаючи на специфіку культурного середовища, соціальних вимог, прилучення до загальнолюдських та національних цінностей та співтворчість в освітньому просторі [6].

У центрі сучасної професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови має стояти формування у нього теоретичних і практичних засад для успішного навчання в умовах шкільної освіти і підготовки учнів до здійснення в реальних життєвих умовах міжкультурного іншомовного спілкування. Соціокультурна компетентність розглядається сьогодні як одна із складових такого спілкування.

Для вчителів іноземної мови у нашій країні проблема здійснення комунікативного підходу при навчанні іноземної мови є актуальною вже понад 20 років. Орієнтація професійної підготовки майбутнього вчителя іноземної мови на організацію особистісно і діяльнісно спрямованого опанування учнями іншомовним спілкуванням посилилася з виходом у 2001 р. нової програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів, у якій необхідність формування в учнів міжкультурної комунікативної компетенції декларується як головна практична мета навчання іноземної мови. Структура комунікативної компетенції в новій шкільній програмі максимально наближена до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти, і соціокультурна компетентність відіграє в ній важливу роль поряд з дискурсивною, мовною та мовленнєвою, стратегічною та соціолінгвістичною компетентностями.

У цьому зв'язку в процесі вивчення у вищому навчальному закладі майбутніми вчителями курсу методики шкільного викладання іноземної мови доцільно більш детально ознайомити їх з видами та компонентами соціокультурної компетенції, які використовуються при навчанні іноземної мови.

Маємо зазначити, що всі компоненти соціокультурної компетентності взаємопов'язані через поняття культурного та соціального контекстів. Якщо контекст культури передбачає знання реалій, загальних для всього народу-носія мови, то соціальний контекст – це знання

конкретних соціальних умов спілкування, прийнятих у країні, мова якої вивчається.

Традиційні форми навчання, які використовуються в системі підготовки вчителів іноземної мови (лекції, практичні заняття, семінари), мають найчастіше репродуктивний характер і, якщо і впливають, то винятково на когнітивні структури особистості педагога. Проте цінності й життєві смисли не можуть передаватися тим же шляхом, що й знання, уміння, навички: шлях їх опанування лежить перш за все через переживання. Це положення стало вихідною передумовою в пошуках найбільш ефективних способів впливу на особистість педагога з метою переорієнтації його на гуманістичну парадигму у викладанні і розкритті його творчої індивідуальності.

І. А. Закірянова, у своєму дослідженні, серед напрямків організації освітньої діяльності, які сприяють формуванню соціокультурної компетентності у майбутніх вчителів іноземної мови, розглядає екстенсивний та інтенсивний. Авторка зазначає, що можливості екстенсивного засобу організації освітньої діяльності в сучасних умовах практично вичерпали себе: збільшення термінів навчання чи навантаження студентів не може вирішити проблеми ефективного формування соціокультурної компетентності в майбутніх вчителів іноземної мови. Автором обгрунтовано положення про те, що можливості формування соціокультурної компетентності при вивченні різних дисциплін значно зростають у межах інтенсивного способу організації вузівського навчального процесу (за рахунок інтегрування різних областей знань, синтезу різних навчальних предметів тощо), тому що він спрямований на створення цілісної картини світу, що сприяє більш продуктивному оволодінню студентами новим арсеналом не тільки професійних умінь, але й професійно значущих особистісних якостей, що, як наслідок, закономірно підвищує їх власний рівень професійної і особистісної успішності [4].

А. Сарієва [11] у своєму дослідженні розглядає формування соціокультурної компетентності студентів як цілісну систему взаємопов'язаних компонентів, а саме:

- країнознавча компетентність – знання про народ-носія мови, національний характер, суспільно-державний устрій, здобутки у галузі освіти, культури, особливості побуту, традиції, звичаї;
- лінгвокраїнознавча компетентність – здатність сприймати мову в її культурноносній функції, з національно-культурними особливостями. Включає знання мовних одиниць, у тому числі з національно-культурним компонентом семантики,

і вміння використовувати їх відповідно до соціально-мовленнєвих ситуацій;

- соціолінгвістична компетентність – знання особливостей національного мовленнєвого етикету і невербальної поведінки та навички їх врахування у реальних життєвих ситуаціях, здатність організувати мовленнєве спілкування відповідно до комунікативної ситуації, соціальних норм поведінки та соціального статусу учасників комунікації.

Авторка зазначає, що усі компоненти взаємопов'язані через поняття культурного та соціального контекстів і оволодіння ними має відбуватися комплексно. Якщо контекст культури передбачає знання реалій, загальних для всього народу-носія, то соціальний контекст – це знання конкретних соціальних умов спілкування, прийнятих у країні, мова якої вивчається. Відтак соціокультурна компетентність є вмінням людини усвідомлено враховувати знання соціального і культурного контекстів у процесі іншомовного спілкування [11].

Доцільним вважаємо зазначити, що процес формування соціокультурної компетентності особистості в цілому, та майбутніх вчителів іноземної мови зокрема, має відбуватися засобами інформаційних технологій. Особливо актуальності ця проблема набуває у контексті глобальної інформатизації і трансформації суспільства, орієнтації на загальноєвропейські рекомендації та методи з мовної освіти.

Формування соціокультурної компетентності особистості має відбуватися засобами глобальної мережі Інтернет, яка є найголовнішою та найпоширенішою інформаційною технологією, тому що велика кількість лінгвокультурознавчого матеріалу в Інтернет-ресурсах дає можливість відібрати і систематизувати Інтернет-дискурс (комп'ютерний дискурс) різних жанрів і стилів, які відображають концептосферу різних рівнів.

Існує також багато засобів інформаційних технологій, за допомогою яких поглиблюється соціокультурна компетентність, а саме: різноманітні електронні тестові та інформаційні програми з історії, культури, мистецтва країн, мова яких вивчається, електронні підручники та посібники, а також художня література в електронному варіанті.

Висновки. Отже, зробивши аналіз поняття “соціокультурна компетентність” ми дійшли висновку, що це – інтегративна особистісна якість, яка ґрунтується на знаннях, вміннях та досвіді, що набуваються у вищому навчальному закладі і дозволяє продуктивно взаємодіяти з представниками інших мов та культур у соціокультурному просторі.

Соціокультурна компетентність забезпечує можливість орієнтуватися в соціокультурних особливостях автентичного мовного середовища, прогнозувати можливі соціокультурні перешкоди в умовах міжкультурного спілкування і способи їх усунення, адаптуватися до іншомовного середовища, слідуючи канонам ввічливості в середовищі іншої культури, проявляючи повагу до традицій, ритуалів і стилю життя представників іншого культурного співтовариства.

1. Алмазова Н.И. Формирование межкультурной компетентности при обучении иностранному языку в экономическом вузе [Электронный ресурс] / Н.И. Алмазова. – Режим доступа: elibrary.unecon.ru/materials_files/izv/IzvSPbUEF2003_3_C132_143_s.pdf

2. Дворецкий И.Х. Латино-русский словарь / И.Х. Дворецкий. – М.: Русский язык. – 694 с.

3. Жежеря Е.А. Социокультурная компетентность будущего специалиста: от сущности к технологии формирования [Электронный ресурс] / Е.А. Жежеря. – Режим доступа: www.sworld.com.ua/konfer30/894.pdf

4. Закірянова І.А. Формування соціокультурної компетентності у майбутніх учителів іноземної мови в процесі професійної підготовки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13. 00. 04 “Теорія і методика професійної освіти” / І.А. Закірянова. – Київ, 2006. – 20 с.

5. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования / И.А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34 – 42.

6. Мельник Т. Соціокультурна компетентність майбутнього словесника крізь призму суміжних наук [Електронний ресурс] / Т. Мельник. – Режим доступа: <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104/17821-sociokulturna-kompetentnist-majbutnogo-slovesnika-kriz-prizmu-sumizhnih-nauk.html>

7. Мильруд Р.П. Порог ментальности российских и английских студентов при соприкосновении культур / Р.П. Мильруд // Иностранные языки в школе. – 1997. – № 4. – С. 17 – 22.

8. Осадчий В.В. Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів [Електронний ресурс] / В.В. Осадчий. – Режим доступа: <http://www.academia.edu/935572/>

9. Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. – К.: Либідь, 2003. – 344 с. 2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінськ: ВТФ “Перун”, 2003. – 1440 с.

10. Садохин А.П. Межкультурная компетентность: понятие, структура, пути формирования / А.П. Садохин // Журнал социологии и социальной антропологии. – 2007. – № 1. – С. 125 – 139.

11. Сарієва А. Формування соціокультурної компетентності у студентів ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://kamts1.kpi.ua/node/569> – Назва з екрану

ПЕДАГОГІЧНИЙ РЕПЕРТУАР ДЛЯ ФОРТЕПІАНО В ТВОРЧОСТІ ГАЛИЦЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ І ПОЛ. ХХ СТ. (історичний контекст та спроба узагальнення)

12. Сафонова В.В. *Культуроведение в системе современного языкового образования* / В.В. Сафонова // *Иностранные языки в школе*. – 2001. – №3. – С. 17 – 23.

13. Сулейманова П.В. *Национально-культурные центры как средство формирования социокультурной компетентности студентов* [Електронний ресурс] / П.В. Сулейманова. – Режим доступу: www.science-education.ru/113-11137

14. Шехавцова С.О. *Сутність соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у контексті компетентнісного підходу* [Електронний ресурс] / С.О. Шехавцова. – Режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN14/11sokkr.pdf>

15. Шехавцова С.О. *Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у позанавчальній діяльності університету: автореф. дис. ...* 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / канд. пед. наук: спец. С.О. Шехавцова. – Луганськ, 2009. – 20 с.

16. Byram M., Zarate G., *The Sociocultural and Intercultural Dimension of Language Learning and Teaching* (Strasbourg: Council of Europe Press, 1997).

17. Savignon S.J. *Communicative Language Teaching: Linguistic Theory and Classroom Practice, Interpreting Communicative Language Teaching* (Yale University Press, 2002).

18. Van Ek J.A., Trim J.L. M., *Vantage* (Cambridge University Press, 2001).

Стаття надійшла до редакції 01.02.2017

УДК 78.071.1(477.83/.86)“19”

Наталія Дрібнюк, старший викладач
Львівського національного університету імені Івана Франка

ПЕДАГОГІЧНИЙ РЕПЕРТУАР ДЛЯ ФОРТЕПІАНО В ТВОРЧОСТІ ГАЛИЦЬКИХ КОМПОЗИТОРІВ І ПОЛ. ХХ СТ. (історичний контекст та спроба узагальнення)

У статті здійснена спроба систематизувати і “вписати” в історичний контекст педагогічний репертуар для фортепіано, створений в Галичині в I-й пол. ХХ ст. Провідні діячі того часу (композитори і педагоги) В. Барвінський, В. Витвицький, С. Людкевич, Б. Кудрик, З. Лисько та інші створюють низку п’єс дидактичного характеру, призначених для учнів українських музичних навчальних закладів різного рівня.

Ключові слова: педагогіка, ВМІЛ, фортепіанний репертуар, галицькі композитори.

Лит. 14.

Наталія Дрібнюк, старший преподаватель
Львовского национального университета имени Ивана Франко

ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ РЕПЕРТУАР ДЛЯ ФОРТЕПИАНО В ТВОРЧЕСТВЕ ГАЛИЦЬКИХ КОМПОЗИТОРОВ І ПОЛ. ХХ В. (исторический контекст и попытка обобщения)

В статье сделана попытка систематизировать и “вписать” в исторический контекст педагогический репертуар для фортепиано, созданный в Галичине в I-й пол. ХХ века. Ведущие деятели того времени (композиторы и педагоги) В. Барвинский, В. Витвицкий, С. Людкевич, Б. Кудрик, З. Лыско и другие создают ряд пьес дидактического характера, предназначенных для учеников украинских музыкальных учебных заведений.

Ключевые слова: педагогика, ВМІЛ, фортепианный репертуар, галицкие композиторы.

Nataliya Dribnyuk, Senior Lecturer Lviv Ivan Franko National University

PEDAGOGICAL REPERTOIRE FOR PIANO IN THE WORK OF GALICIAN COMPOSERS OF THE FIRST HALF OF THE TWENTIETH CENTURY (the historical context and an attempt to generalize)

The article attempts to systematize and “to include” in the historical context the pedagogical repertoire for piano created in Galicia in the first half of the twentieth century. The leading figures of that time (the composers and teachers) V. Barvynskiy, V. Vytvytskiy, S. Lyudkevych, B. Kudryk, Z. Lysko and other create a series of didactic works, intended for students of Ukrainian music education at various levels.

Keywords: Pedagogy, Higher Mukola Lysenko Music Institute, the repertoire for piano, the Galician composers.

Актуальність проблеми. В останні десятиріччя поживався інтерес до творчості галицьких композиторів-педагогів, чії імена були табу за умов відсутності незалежності: Б. Кудрика, З. Лиська, Я. Барнича, а також композиторів, чия творчість не

дочекалася на своє висвітлення вповні: С. Людкевича, В. Барвінського, Н. Нижанківського.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання виконавсько-педагогічного аналізу дидактичних творів, чи творів, що можуть мати практичне застосування як педагогічний